

Sygn. akt I ACa 1302/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 grudnia 2013 r.

Sąd Apelacyjny we Wrocławiu – Wydział I Cywilny w składzie:

Przewodniczący:	SSA Franciszek Marcinowski
Sędziowie:	SSA Iwona Biedroń (spr.) SSA Walter Komorek
Protokolant:	Justyna Łupkowska

po rozpoznaniu w dniu 4 grudnia 2013 r. we Wrocławiu na rozprawie

sprawy z powództwa **Syndyka masy upadłości (...) S.A. w upadłości likwidacyjnej we W.**

przeciwko (...) Spółce z o.o. **w J.**

o zapłatę

na skutek apelacji strony pozwanej

od wyroku Sądu Okręgowego we Wrocławiu

z dnia 10 maja 2013 r. sygn. akt X GC 348/10

1. **oddala apelację;**

2. **zasądza od strony pozwanej na rzecz strony powodowej kwotę 5.400 zł tytułem zwrotu kosztów procesu.**

UZASADNIENIE

Strona powodowa (...) S.A. we W. domagała się zasądzenia od strony pozwanej (...) spółki z o.o. w J. kwoty 954.019,73 zł

z ustawowymi odsetkami i kosztami procesu tytułem reszty wynagrodzenia za wykonane w oparciu o łączącą strony umowę roboty budowlane.

Strona pozwana wniosła o oddalenie powództwa podnosząc zarzut potrącenia kar umownych za opóźnienie w wykonaniu robót budowlanych w łącznej kwocie 861.368,40 zł.

W toku sporu została ogłoszona upadłość strony powodowej i syndyk masy upadłości wstąpił do postępowania.

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Okręgowy we Wrocławiu zasądził od strony pozwanej (...) spółki z o.o. w J. na rzecz strony powodowej syndyka masy upadłości (...) S.A. we W. kwotę 710.549,53 zł

z ustawowymi odsetkami od 15 lipca 2008 r. (pkt I), oddalił powództwo w pozostałej części (pkt II) oraz orzekł o kosztach procesu (pkt III i IV).

Istotne dla rozstrzygnięcia sprawy ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd Okręgowy przedstawiały się następująco:

W dniu 2.10.2006 r. strony zawarły umowę, której przedmiotem było wykonanie remontu budynku pokoszarowego (...) przy ul. (...) w J. obejmującego jego adaptację do celów mieszkalnych według zatwierdzonej dokumentacji projektowej. Termin przekazania placu budowy ustalono na dzień 23.10.2006 r., termin rozpoczęcia prac na dzień 4.11.2006 r., a termin zakończenia prac na dzień 15.10.2007 r. Wynagrodzenie ryczałtowe strony ustaliły na kwotę 4.681.350 zł netto. Roboty budowlane miały być fakturowane sukcesywnie na podstawie procentowego zaawansowania prac, zgodnie z harmonogramem finansowo – rzeczowym jeden raz w miesiącu rozliczeniowym. Podstawą wystawienia faktury miał być protokół odbioru częściowego prac podpisany przez kierownika budowy i inspektora nadzoru. Termin płatności faktur ustalono na 14 dni. Wykonawca miał zgłosić gotowość do odbioru wpisem do Dziennika budowy przedstawiając komplet dokumentów wymaganych do dokonania odbioru.

W razie stwierdzenia wad nadających się do usunięcia zamawiający mógł odebrać przedmiot umowy wyznaczając termin do ich usunięcia, lub w razie stwierdzenia wad, których nie da się usunąć żądać obniżenia ceny lub odstąpić od umowy.

Z czynności odbioru powinien zostać spisany protokół odbioru zawierający wszelkie ustalenia dokonane w toku czynności odbiorowych, jak i terminy na usunięcie stwierdzonych wad. Przewidziano również w umowie kary umowne:

- za zwłokę w oddaniu całego przedmiotu umowy w wysokości 0,1% wynagrodzenia umownego netto za każdy dzień zwłoki;

- za odstąpienie od umowy przez zamawiającego, na skutek okoliczności, za które odpowiadał wykonawca – w wysokości 10% wynagrodzenia umownego netto;

- za odstąpienie od umowy przez wykonawcę, na skutek okoliczności, za które odpowiadał zamawiający – w wysokości 10% wynagrodzenia umownego netto.

Za nieterminową płatność faktur przewidziano odsetki ustawowe. Wykonawca miał ponosić koszty dostarczanej wody i energii elektrycznej.

Strony zgodnie z umową dokonywały częściowego odbioru wykonywanych robót i strona powodowa wystawiała faktury na wykonane zakresy robót.

W tym zakresie sporządzane były dokumenty „poświadczenie wartości wykonanych robót budowlanych – rozliczenie częściowe” wraz z zestawieniem wartości wykonanych robót podpisywane przez kierownika budowy z ramienia strony powodowej i przedstawiciela inwestora.

W dniu 12.04.2007 r. zostały zlecone dodatkowe prace – montaż barierek przeciwśnieżnych (ok. 50 mb). Strona powodowa wyceniła te prace na kwotę 5.071 zł netto.

W dniu 27.04.2007 r. zostały zlecone dodatkowe prace – montaż oświetlenia balkonów (14 punktów świetlnych). Strona powodowa wyceniła te prace na kwotę 4.500 zł.

W trakcie wykonywania prac w dniu 5.06.2007 r. odnaleziono pocisk artyleryjski – usunięcie niewybuchu nastąpiło tego samego dnia i przywrócono normalną prace na budowie.

Strona pozwana w dniu 2.06.2007 r. zwróciła się do strony powodowej o wycenę dodatkowych robót na wykonanie pomieszczeń fitness i związanych

z tym zmian w piwnicach. Prace w tym zakresie zostały wycenione przez stronę powodową.

Stan zaawansowania robót do dnia 9.07.2007 r. był zgodny z harmonogramem. Począwszy od dnia 17.09.2007 r. Inspektor nadzoru informował, o zagrożeniu terminowego zakończenia prac. Opóźnienia dotyczyły wielu zakresów.

Strona powodowa na dzień 31.10.2008 r. wykonała ok. 83,09% robót przewidzianych umową. Prace dodatkowe, zmiany projektowe miały wpływ na terminowe wykonanie prac. Wydłużyły czas wykonania o 15 dni. Warunki atmosferyczne, przy założeniu wykorzystania dostępnych środków technicznych nie wydłużyły czasu wykonania umowy. Odnalezienie pocisku wydłużyło czas wykonania o jeden dzień. W wykonaniu szybów dźwigu strona powodowa uzależniona była od postępu prac wykonywanych przez wykonawcę dźwigów.

Strona powodowa dokonała zgłoszenia gotowości do odbioru w dniu 28 stycznia 2008 r. dokonując zgłoszeń do szeregu instytucji, od których uzależniona jest decyzja o pozwoleniu na użytkowanie budynku.

W dniu 31.01.2008 r., 15.02.2008 r., 22.02.2008 r., 14.03.2008 r. zostały sporządzone protokoły, z których wynika, iż strona pozwana nie odebrała wykonanych robót z uwagi na fakt, iż roboty te nie zostały zakończone. W protokole z dnia 3.04.2008 r. stwierdzono brak kompletu dokumentacji wymaganej do odbioru. Protokołem z dnia 9.04.2008 r. wskazano, iż roboty zostały wykonane zgodnie z umową i wyznaczono termin do usunięcia wad na 8 dni. Ostateczny termin odbioru prac został wskazany przez stronę pozwaną na dzień 16.04.2008 r.

Ostatnią fakturą wystawioną przez stronę powodową w oparciu o powyższe zgodnie wystawione przez strony dokumenty była faktura nr (...).

W części została zaspokojona – w kwocie 296.378,40 zł. Należność wynikająca z powyższej faktury w pozostałym zakresie została zakwestionowana przez stronę pozwaną w oparciu o wystawioną notę obciążeniową.

Strona pozwana obciążyła stronę powodową opłatami za media. Strona pozwana obciążyła stronę powodową karami umownymi w kwocie 861.386,40 zł za zwłokę w oddaniu przedmiotu umowy. Kara została policzona za 184 dni – od 15.10.2007 r. do dnia 17.04.2008 r. przy przyjęciu kwoty 4.681,35 zł za każdy dzień zwłoki.

Strona pozwana zawarła z nabywcami lokali w remontowanym budynku umowy przedwstępne sprzedaży lokali. Termin zawarcia umów i przekazania lokali przewidziano w nich na 31.10.2007 r. Zastrzeżone zostały w umowach kary umowne za opóźnienia. Lokale przekazano w dniu 15.05.2008 r. Strona pozwana wskazała, iż zapłaciła kary umowne w oparciu o zawarte umowy w kwocie 92.274,88 zł.

Przy takich ustaleniach faktycznych Sąd Okręgowy uznał, że powództwo zasługuje na uwzględnienie jedynie w części.

Sąd Okręgowy wskazał, że wysokość wierzytelności upadłego z tytułu wykonanych robót budowlanych oraz z tytułu prac dodatkowych była bezsporna między stronami. Sporna pozostawała natomiast, przedstawiona do potrącenia z wierzytelnością upadłego, wierzytelność strony pozwanej z tytułu kar umownych za zwłokę w wykonaniu robót budowlanych.

Sąd Okręgowy przyjął, że upadły nie wykonał w terminie określonym w umowie robót budowlanych, tj. do dnia 15.10.2007 r. Wykonanie prac dodatkowych oraz prac związanych ze wprowadzonymi w trakcie wykonywania robót zmianami projektowymi spowodowało przesunięcie terminu wykonania robót do dnia 31.10.2007 r. Konieczność usunięcia z terenu budowy odnalezionego pocisku artyleryjskiego spowodowała przedłużenie prac o jeden dzień. Warunki atmosferyczne nie miały wpływu na termin zakończenia prac. Sąd Okręgowy

przyjął, że prace upadłego polegające na wykonaniu szybów dźwigów nie spowodowały zwłoki w montażu dźwigów, który zakończył się dopiero w styczniu 2008 r.

Sąd Okręgowy uznał, że prace zostały wykonane w dniu 11.02.2008 r.

W ocenie Sądu Okręgowego po zgłoszeniu gotowości do odbioru w dniu 11.02.2008 r. brak było podstaw do odmowy odbioru robót przez stronę pozwaną, gdyż nie zostały wskazane przez stronę pozwaną wady istotne, uniemożliwiające dokonanie odbioru.

W konsekwencji Sąd Okręgowy uznał za zasadne liczenie kar umownych za zwłokę w wykonaniu robót za okres od 1.11.2007 r. do dnia 12.02.2008 r. od zmniejszonej wartości wynagrodzenia, na które strony ostatecznie się umówiły (4.681,35 zł za każdy dzień zwłoki).

Sąd Okręgowy w oparciu o art. 484 § 2 k.c. zamiarkował tak obliczoną karę umowną do kwoty 243.470,20 zł. W ocenie Sądu Okręgowego szkoda jaką poniosła strona pozwana na skutek zwłoki w wykonaniu umowy przez upadłego, a polegająca na zapłacie kar umownych na rzecz nabywców lokali w remontowanym budynku, jest trzykrotnie niższa od zamiarkowanej kary umownej, co przy uwzględnieniu wysokości wynagrodzenia umownego przewidzianego umową uzasadniało miarkowanie kary umownej jako rażąco wygórowanej.

Sąd Okręgowy nie uwzględnił zarzutu potrącenia w zakresie wierzytelności z tytułu opłat za media, uznając, że strona pozwana nie wykazała aby należności obciążające upadłego przewyższały uznaną przez stronę powodową z tego tytułu kwotę 52.968,87 zł.

Powyższy wyrok zaskarżyła strona pozwana w części, tj. w zakresie pkt I, III i IV, zarzucając:

I. Naruszenie przepisów prawa materialnego:

- przepisu art. 484 § 2 k.c. poprzez niewłaściwe jego zastosowanie i błędne odniesienie normy prawa materialnego do ustalonego stanu faktycznego polegające na niewłaściwym skonfrontowaniu okoliczności stanu faktycznego niniejszej sprawy

z hipotezą wskazanej normy prawnej i poddanie tego stanu ocenie prawnej na podstawie treści tejże normy i ustalenie, iż ziściły się przesłanki do miarkowania kary umownej poprzez obniżenie jej wysokości o 50%;

II. Naruszenie przepisu postępowania, to jest art. 233 § 1 k.p.c. polegające na przekroczeniu zasady swobodnej oceny dowodów i poczynienie błędów

w ustaleniach faktycznych, przyjętych za podstawę wyrokowania, polegających na niewłaściwej ocenie zebranych w sprawie dowodów oraz przepisu art. 247 k.p.c., które to naruszenie miało istotny wpływ na treść orzeczenia wydanego w niniejszej sprawie.

W oparciu o powyższe zarzuty strona pozwana wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku i oddalenie powództwa w całości oraz zasądzenie na rzecz strony pozwanej od strony powodowej kosztów procesu za obie instancje oraz kosztów zastępstwa procesowego w dwukrotnej wysokości stawki minimalnej.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja strony pozwanej nie zasługuje na uwzględnienie.

Na wstępie rozważeniu podlegają zarzuty naruszenia prawa procesowego, które skarżąca wiąże z błędami w zakresie ustalenia podstawy faktycznej rozstrzygnięcia, gdyż jedynie w prawidłowo ustalonym stanie faktycznym możliwa jest ocena poprawności zastosowania prawa materialnego.

Skarżąca odwołując się w apelacji do przepisów regulujących zasady sporządzania dziennika budowy, zakwestionowała ocenę Sądu Okręgowego,

iz upadły nie ponosi odpowiedzialności za opóźnienie w montażu dźwigów. Zauważyć trzeba, że obszerna polemika skarżącej ze stanowiskiem

Sądu Okręgowego jest bezprzedmiotowa. Sąd Okręgowy faktycznie wskazał w uzasadnieniu zaskarżonego orzeczenia, że upadły nie ponosi odpowiedzialności za opóźnienie w montażu dźwigów, gdyż nie ma podstaw do przyjęcia, że szyby

w jakich dźwigi miały być zamontowane przez firmę działającą na zlecenie strony pozwanej, zostały wykonane wadliwie, co rodziło konieczność poprawienia wykonanych prac a w konsekwencji spowodowało zwłokę w montażu dźwigów. Jednak mimo takiego stwierdzenia, Sąd Okręgowy obciążył konsekwencjami przekroczenia terminu wykonania robót, związanych z montażem dźwigu

upadłego. Podkreślić bowiem trzeba, że za okoliczności niezależne od upadłego, wpływające na przekroczenie terminu wykonania robót, Sąd Okręgowy przyjął jedynie wykonanie prac dodatkowych oraz prac związanych ze wprowadzonymi

w trakcie wykonywania robót zmianami projektowymi a także konieczność usunięcia z terenu budowy odnalezionego pocisku artyleryjskiego. W konsekwencji, za niezależne od wykonawcy robót Sąd Okręgowy uznał przekroczenie terminu wykonania robót tylko o 15 dni, tj. do dnia 31.10.2007 r. Skoro Sąd Okręgowy ostatecznie nie uznał, aby naliczenie kar umownych za okres, w którym trwały

prace związane z montażem dźwigu, które zakończyły się w styczniu 2008 r.

było niezasadne, argumentacja przedstawiona w apelacji strony pozwanej jest bezprzedmiotowa, gdyż nie ma znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy.

Niezrozumiałe są zarzuty apelacji dotyczące pominięcia przez Sąd Okręgowy błędów w wykonaniu poszczególnych robót przez upadłego czy też braków kadrowych pracujących na budowie pracowników wykonawcy. Sąd Okręgowy przyjął, że upadły odpowiada za opóźnienie w wykonaniu robót z wyjątkiem wskazanego wyżej okresu 15 dni związanego z wykonaniem prac dodatkowych oraz prac związanych ze wprowadzonymi w trakcie wykonywania robót zmianami projektowymi a także koniecznością usunięcia z terenu budowy odnalezionego pocisku artyleryjskiego. Z tego względu zarzuty apelacji, iż Sąd Okręgowy pominął okoliczności świadczące o odpowiedzialności wykonawcy robót za przekroczenie terminu wykonania robót stoją w oczywistej sprzeczności ze stanowiskiem przyjętym przez Sąd Okręgowy.

Strona skarżąca podważa też stanowisko Sądu Okręgowego, iż niezawinioną przyczyną opóźnienia wykonania robót budowlanych były prace dodatkowe

i zamienne, gdyż stanowiły niewielki fragment wykonania robót a ich realizacja

nie została poprzedzona zawarciem stosowanego aneksu do umowy. Zarzutów powyższych nie można podzielić. Brak zawarcia aneksu do umowy przewidującego obowiązek wykonania prac dodatkowych i zamiennych nie ma żadnego znaczenia dla oceny, czy ich wykonanie miało wpływ na termin zakończenia robót, szczególnie gdy się zważy, że strona pozwana sama przyznaje, że strony zgodnie ustaliły,

że prace takie zostały wykonane a ich łączna wartość to kwota 78.000 zł netto.

Co do wpływu tych prac na termin wykonania robót to Sąd Okręgowy zasadnie oparł się na opinii biegłego R. (k. 756), do której to opinii także odwołuje się strona skarżąca. Skarżąca przedstawia w apelacji własne wyliczenia czasu potrzebnego na wykonanie robót dodatkowych i zamiennych, przyjmując inaczej niż uczynił to biegły, że prace dodatkowe mogło wykonać 30 ludzi a nie jak przyjął to biegły brygada ośmioosobowa. Strona pozwana pomija jednak, że z faktu przebywania na placu budowy „od 30 do 120 osób” nie można wyprowadzić wniosku, że wszystkie te osoby mogłyby w jednym czasie wykonywać roboty dodatkowe. Przyjęcie przez biegłego, że prace dodatkowe miałyby wykonywać brygada ośmioosobowa, zostało przez biegłego właściwie uzasadnione technologią wykonywania robót, nie ma zatem uzasadnionych podstaw do kwestionowania w tym zakresie złożonej przez biegłego opinii.

Bezprzedmiotowe są zarzuty apelacji dotyczące procentowego określenia przez biegłego zakresu robót wykonanych na dzień 15.10.2007 r. Strona skarżąca nawet nie podjęła próby wskazania w apelacji jakie znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy miałyby mieć ściśle, wyliczone na podstawie sporządzonego przez biegłego pełnego kosztorysu wykonanych

robót w oparciu o KNR, określenie zakresu prac wykonanych na ten dzień, skoro bezspornie Sąd Okręgowy przyjął, że wykonawca nie zakończył wykonania robót w terminie przewidzianym w umowie.

Nie można też podzielić zarzutów strony pozwanej dotyczących przyjętego przez Sąd Okręgowy terminu zakończenia robót. Sąd Okręgowy zasadnie przyjął opierając się na zeznaniach świadków S. (k. 548-552), B. (k. 553) oraz słuchanego w charakterze strony Woźnego (k. 582), że wykonawca zakończył wykonywanie prac w dniu 11.02.2008 r. Potwierdza to także dokonanie przez pozwaną zawiadomień o zakończeniu remontu do organów administracji.

Strona pozwana nie wskazała jakie to istotne wady uniemożliwiły dokonanie odbioru wykonanych robót. Sąd Apelacyjny podziela stanowisko wyrażone

w judykaturze (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23.08.2012 r., II CSK 21/12;

wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 lutego 1998 r., I CKN 520/97, OSNC 1998,

Nr 10, poz. 167), iż jedynie w sytuacji gdy oddane dzieło jest dotknięte wadą istotną, tj. czyniącą je niezdatnym do zwykłego użytku lub sprzeciwiającą się wyrażnie umowie, zamawiający może odmówić jego odebrania. Jeżeli natomiast dzieło ma tylko wadę nieistotną, zamawiający nie może skutecznie uchylić się od odebrania dzieła. Te uwagi należy odnieść także do umowy o wykonanie robót budowlanych czy też umowy o wykonanie remontu budynku.

Strona pozwana nie wskazała

w protokole z dnia 22.02.2008 r. wad istotnych uniemożliwiających dokonanie odbioru robót, co więcej materiał sprawy nie daje podstaw do ustalenia, że faktycznie takie wady występowały. Natomiast istnienie usterek czy niedoróbek, o jakich mówili słuchani w sprawie świadkowie, nie uzasadniało odmowy odebrania robót. Zachowanie upadłego, który zamiast sporządzić jednostronny protokół odbioru dokonywał kolejnych licznych zgłoszeń gotowości do odbioru, nie może stanowić argumentu przesądzającego, iż roboty zostały faktycznie zakończone dopiero

wtedy, gdy strona pozwana zgodziła się na podpisanie protokołu odbioru z dnia

17.04.2008 r. Przy czym należy stwierdzić, że podnoszony zarzut apelacji dotyczący naruszenia art. 247 k.p.c. jest niezrozumiały, w sytuacji gdy strona pozwana

nie sprzeciwiała się dopuszczeniu dowodu z zeznań świadków i przesłuchania stron, a wręcz sama na zeznania świadków się powołuje.

Jeżeli chodzi o zarzuty apelacji dotyczące rozliczenia mediów, to zauważyć trzeba, że przyczyną nieuwzględnienia roszczeń strony pozwanej w tym

zakresie było uznanie przez Sąd Okręgowy, że strona pozwana nie wykazała,

iż określone koszty, którymi obciążyła wykonawcę faktycznie poniosła, gdyż mimo

zarzutów strony powodowej przedłożyła jedynie refaktury, a nie faktury źródłowe. Sąd Apelacyjny nie znajduje podstaw do zakwestionowania stanowiska

Sądu Okręgowego, iż w braku podstaw do oceny zasadności dokonanych naliczeń zarzuty strony pozwanej nie mogły zostać uwzględnione.

Reasumując powyższe wywody stwierdzić należy, że podnoszone przez stronę zarzuty nie doprowadziły do podważenia dokonanych w sprawie ustaleń, które Sąd Apelacyjny przyjął za podstawę swojego rozstrzygnięcia.

Oceniając na gruncie przyjętych ustaleń zarzut naruszenia prawa materialnego, a to art. 484 § 2 k.c. stwierdzić trzeba, że nie zachodzą podstawy do przyjęcia aby Sąd Okręgowy miarkując karę umowną naruszył powyższy przepis.

Apelacja podważając stanowisko Sądu Okręgowego koncentruje się na kwestii, iż kara umowna została zastrzeżona na wypadek zwłoki w wykonaniu robót, co czyniło bezprzedmiotowym „procedowanie odnośnie ilości częściowo wykonanych

i odebranych robót”. Zarzut ten jest niezrozumiały, Sąd Okręgowy nie odnosił wysokości naliczonej kary umownej do zakresu prac wykonanych w terminie. Z kolei za oczywiście błędny uznać należy zarzut apelacji, iż kara nie może być uznana

za wygórowaną, skoro także powód byłby uprawniony do naliczenia kar umownych

w takiej samej wysokości. Zauważyć trzeba, że powodowi nie przysługiwałoby uprawnienie do naliczania kar umownych z tytułu zwłoki w spełnieniu świadczenia przez stronę pozwaną, gdyż świadczenie strony pozwanej jest świadczeniem pieniężnym, a zgodnie z art. 483 § 1 k.c. kara umowna może być zastrzeżona na wypadek niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania niepieniężnego.

Sąd Okręgowy przyczyn rażącego wygórowania kary umownej upatrywał w jej stosunku do poniesionej przez stronę pozwaną szkody z tytułu nienależytego wykonania zobowiązania. Sąd Apelacyjny w pełni popiera stanowisko Sądu Okręgowego, iż wysokość szkody może stanowić istotne kryterium redukcji kary umownej. Skoro z dokonanych ustaleń wynika, że wysokość szkody strony pozwanej nie przekracza kwoty 100.000 zł, to kara umowna zmiarkowana do kwoty 243.470,20 zł spełni zarówno funkcję kompensacyjną jak i stymulacyjną oraz represyjną.

Mając powyższe na uwadze należało dzieląc stanowisko Sądu Okręgowego apelację strony pozwanej jako pozbawioną uzasadnionych podstaw oddalić w oparciu o art. 385 k.p.c.

Orzeczenie o kosztach postępowania apelacyjnego wydano stosownie do wyniku sporu w oparciu o art. 98 k.p.c. i § 6 pkt 7 i § 12 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 28.09.2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (Dz. U. Nr 163, poz. 1349 ze zm.).

MR-K